

JAUNESNIŪJŲ KARININKŲ ASMENYBĖS BRUOŽŲ, SAVIVEIKSMINGUMO IR PRIIMAMŲ SPRENDIMŲ SĄSAJOS

Giedrė Ambrulaitienė

Vilniaus universitetas

Santrauka

Tikslas. Tyrimu siekta nustatyti jaunesniųjų karininkų asmenybės bruožų, saviveiksmingumo ir priimamų sprendimų sąsajas.

Medžiaga ir metodai. 2017 m. atliktame tyrime dalyvavo 129 karininkai iš įvairių Lietuvos apskričių. Tyrime naudotos trys metodikos: karininkų saviveiksmingumo skalė, karinių imitacinių operacijų vertinimo instrumentas ir NEO-FFI klausimynas. Statistinė duomenų analizė atlikta SPSS 25.0 programos paketu. Ekspertų suderinamumui vertinti taikyti Kendalo konkordacijos koeficientas, Šapiro ir Vilko (*Shapiro-Wilk*) testas, asimetrijos ir eksceso koeficientai, Spirmeno (*Spearman*) koreliacijos koeficientas, Mano ir Vitnio (*Mann-Whitney*) kriterijus bei Kronbacho (*Cronbacho*) alfa rodiklis.

Rezultatai. Didėjant karininkų sąmoningumui, ekstravertiškumui ir saviveiksmingumui, didėja ir jų priimamų sprendimų efektyvumas. Nustatyta neigiama koreliacija tarp sutarumo ir saviveiksmingumo bei teigiama koreliacija tarp sąmoningumo ir saviveiksmingumo. Gauti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp tyrimo kintamųjų (efektyvių sprendimų ir saviveiksmingumo) šešiose iš dešimties karinėse imitacinėse operacijų situacijose. Taip pat duomenys rodo, kad aukštesnio sąmoningumo lygmens karininkai teisingiau įvertina šiuos karinių operacijų veiksnius: priešų galimybes, savų pajėgų moralę, CBRB ginklo panaudojimo galimybę, paros metą, oro sąlygas, turimą laiką iki užduoties, įtaką ir galimą žalą infrastruktūrai. Didesniu ekstravertiškumu pasižymintys karininkai karinėse imitacinėse operacijų situacijose teisingiau vertina penkis veiksnius: savų pajėgų galimybes, priešų galimybes, įtaką ir žalą civiliams, savų pajėgų moralę ir vietovę.

Išvados. Apibendrinant jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų karinių imitacinių operacijų situacijose, asmenybės bruožų ir saviveiksmingumo ryšius padaryta išvada, kad jaunesnieji karininkai, pasižymintys aukštesniu saviveiksmingumu bei didesne ekstraversija ir didesniu sąmoningumu, karinių imitacinių operacijų metu priima efektyvesnius sprendimus.

Reikšminiai žodžiai: saviveiksmingumas, karininkas, ekstraversija, sąmoningumas, sprendimo priėmimas.

ĮVADAS

Sprendimo priėmimo tyrimams daug dėmesio skiria ekonomikos [21], politikos [40], logistikos [42] ir psichologijos [24, 28, 31] sričių mokslininkai. Visai kitokia karo psichologijos mokslo šakos situacija. Karininkų sprendimo priėmimo tema ir ypatumai, lyginant su kitomis temomis, nėra išsamiai tyrinėjami. Tai keista, nes istoriniuose ir karinės literatūros šaltiniuose gana daug rašoma apie garsius karo vadus ir jų sėkmingus ar nesėkmingus sprendimus bei priimtų sprendimų reikšmę karinio konflikto ar mūšio metu [25]. Akivaizdu, kad patirta nesėkmė karinio konflikto metu lemia didžiulius valstybės žmoniškųjų ir materialių išteklių praradimus. Nepaisant to, šioje srityje mokslinių tyrimų vis dar atliekama gerokai mažiau

nei kitose srityse, kur sprendimo priėmimo veiksniai daug aktyviau tyrinėjami [5, 23, 24, 28, 30, 32, 49].

XXI a. karininkai, priimdami sprendimus, susiduria su daug naujų iššūkių: naujos informacinės technologijos, nauja karinė technika, ginklai ir naujos kariuomenės funkcijos. Nauji iššūkiai reikalauja greitų ir efektyvių jaunesniųjų karininkų sprendimų. Dėl to didėja poreikis rasti aiškius psichologinius veiksnius, kurie padėtų didinti karininkų priimamų sprendimų efektyvumą ir mažinti sprendimo priėmimo klaidas karyboje. Šių dienų karininkai, siekdami išvengti aukščiau minėtų praradimų (neefektyvių sprendimų), vis dar vadovaujasi karybos principais, aprašytais seniausiuose ir garsiausiuose karybos veikaluose [25]. Taip pat jau nuo XIX a. vidurio karininkai, siekdami priimti efektyvius sprendimus, naudojami ir karinių veiksmų planavimo įrankiu, kuris šiuo metu vadinamas MDMP (angl. *Military Decision Making Process*). Šį karinių veiksmų planavimo įrankį sudaro specifiniai ir tikslūs algoritmai (nurodymai), kuriuos

Adresas susirašinėti: Giedrė Ambrulaitienė
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 9/1, 01513 Vilnius
El. p. giedreambrulaitiene@gmail.com

vykdo maždaug dešimties karybos specialistų ekspertų grupė. Nepaisant to, kad karyboje, priimant sprendimus, naudojamosi specialistų ekspertų grupės pagalba, karinių operacijų metu pasitaiko ir klaidų [5, 17, 44, 51].

Įvairių sričių mokslininkai siekia suprasti ir paaiškinti, kodėl karininkai, vadovaudamiesi specifiniais ir tiksliais algoritmais (nurodymais), klysta vykdydami konkrečias karines operacijas [2, 5, 35, 44, 51]. Kyla klausimas, kokie veiksniai ar tų veiksmų grupės bei jų sąveika gali lemti karinės operacijos sėkmę (ypač turint omenyje šiuolaikinį hibridinį karą arba asimetrinį mūšį). Šiuo metu aišku, kad karininkų sprendimų klaidos susijusios su aukštu streso lygiu, nuovargiu, aukštu grėsmės lygiu, ribotu laiku vykduant užduotis, perteklinės informacijos kiekiu ir jos pateikimo būdu bei miego trūkumu [5, 44, 46, 47, 50]. Dar lieka neaiškios suvoktos rizikos, asmenybės bruožų, saviveiksmingumo, lyčių, socialinių ir tarpkultūrinių veiksmų sritys.

Literatūros analizė atskleidė, kad didžiausias mokslininkų dėmesys iki šiol buvo skiriamas vyresniųjų karininkų ir pilotų efektyvių sprendimų analizei [5, 46, 47, 50]. Atlikta gana daug mokslinių tyrimų, analizuojančių karių patiriamą stresą [41], lyderiavimą ir vadovavimą [1, 27], patirtas traumas [16] ir efektyvias trumpalaikes mokymo programas [53]. Svarbu paminėti ir tai, kad daugelis karinių darbuotojų mokslinių tyrimų viešai neprieinami [12, 48, 36]. Vis dėlto radome kelis detaliau aprašytus tyrimus, atitinkančius mūsų straipsnio tematiką. Kinijos mokslininkai nustatė, kad ekstravertiškumas susijęs su sėkmingu karinių užduočių vykdymu [13]. Karinių jūrų pajėgų tyrime akcentuojama asmenybės bruožų svarba sudėtingų karinių operacijų vykdymo metu [54]. Atliktuose tyrimuose trūksta informacijos apie jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų ir asmenybės bruožų sąsajas, taip pat neaišku, kokie konkretūs asmenybės bruožai susiję su efektyviais jaunesniųjų karininkų sprendimais. Atlikti saviveiksmingumo tyrimai rodo, kad asmuo, priklausomai nuo saviveiksmingumo lygio, kelia atitinkamus tikslus, elgiasi tam tikru būdu ir tikisi konkrečių rezultatų [8, 30]. Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad esant aukštam saviveiksmingumo lygiui kariai linkę tęsti jiems paskirtas užduotis, nepaisydami fizinio ir psichologinio krūvio [26]. Kitų autorių atliktų tyrimų duomenimis, esant aukštam saviveiksmingumui tyrimo dalyviai lengviau ir greičiau priima sprendimus bei daro mažiau klaidų [9, 29].

Italų mokslininkai gana detalai tyrinėja asmenybės bruožų ir saviveiksmingumo sąsajas. G. V. Caprara

(2009) su bendraautoriumi nustatė, kad atvirumas ir ekstraversija reikšmingai susiję su saviveiksmingumu [11]. Po dvejų metų tas pats italų mokslininkas G. V. Caprara (2011) su kolegomis atliko tyrimą, kuriame nustatė asmenybės bruožų ir saviveiksmingumo sąsajas su akademiniais pasiekimais. Nustatyta, kad atvirumas labiau susijęs su akademiniais pasiekimais nei saviveiksmingumas [10]. 2013 m. italų mokslininkų tyrimo rezultatai parodė, kad atvirumas, ekstraversija, sąmoningumas ir saviveiksmingumas padeda prognozuoti akademinis pasiekimus [52]. Danijos tyrėjų duomenys rodo, kad atvirumas ir sutarumas susiję su saviveiksmingumu. Taip pat šis tyrimas atskleidė, jog saviveiksmingumas yra svarbus veiksnys tiriant asmenybės bruožus ir patiriamą stresą [19]. Saviveiksmingumo ir asmenybės bruožų tyrimai populiarūs ne tik Italijoje ir Danijoje, bet taip pat ir Belgijoje. Šios šalies mokslininkai ištyrė, kad aukštas saviveiksmingumas susijęs su žemu neurotiškumo lygiu. Asmenybės bruožas sąmoningumas teigiamai koreliuoja su akademinė motyvacija [22].

Aprašytų tyrimų rezultatai dažniausiai apima vyresniųjų karininkų arba kitų profesijų darbuotojų sprendimo priėmimo procesą bei jo veiksmus ir ne liečia jaunesniųjų karininkų imties. Kadangi vyresniųjų ir jaunesniųjų karininkų sprendimo priėmimo procesas ir proceso aplinka dažniausiai skiriasi [4], lieka neaišku, ar jaunesniųjų karininkų saviveiksmingumas susijęs su sėkmingu karinių užduočių vykdymu.

Iš minėtų sričių pasirinktos tirti dvi: saviveiksmingumas ir asmenybės bruožai. Tyrinėtoms jaunesniųjų karininkų saviveiksmingumo, asmenybės bruožų ir efektyvių sprendimų sąsajos, nes iki šiol neaišku, kokie konkretūs asmenybės bruožai susiję su efektyviais jaunesniųjų karininkų sprendimais. Be to, analizuojant asmenybės bruožų įtaką sprendimo priėmimui, gauta prieštaringų rezultatų. Dalis tyrimų rodo, kad asmenybės bruožai turi įtakos sprendimo priėmimui [34, 37], tačiau kiti tyrimai šią įtaką paneigia [18, 32]. Prieštaringi tyrimų rezultatai paskatina analizuoti jaunesniųjų karininkų asmenybės bruožų ir sprendimo priėmimo sąsajas. Taip pat lieka neaišku, ar jaunesniųjų karininkų saviveiksmingumas susijęs su sėkmingu karinių užduočių vykdymu.

Lietuvos kariuomenės jaunesniojo karininko sąvoka apima mūsų šalies kariuomenės karius, turinčius leitenanto, vyresniojo leitenanto ar kapitono karinį laipsnį, baigusius Lietuvos karo akademiją ar karininkų specialistų kursus ir atliekančius profesinę karinę tarnybą kariuomenės sausumos pajėgose.

Identifikuoti jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų veiksniai leistų atskleisti karininkų karinių imitacinių operacijų metu daromų klaidų šaltinius. Identifikavus karininkų dažniausiai daromas sprendimo priėmimo klaidas būtų galima tirti, ar jų daromos klaidos susijusios su konkrečiais asmenybės bruožais ir saviveiksmingumo lygiu. Detalių klaidų ištyrimas padėtų mažinti klaidas, kuriant specifines karinių mokymų programas ar naujas karinių darbuotojų atrankos sistemas. Kad būtų galima sukurti specifines karininkų mokymų programas ar naujas karinių darbuotojų atrankos sistemas, susijusias su karininkų individualiomis charakteristikomis (saviveiksmingumu ir asmenybės bruožais), būtina atlikti detalius mokslinius tyrimus.

Apžvelgus karinių jūrų ir oro pajėgų atliktus tyrimus pastebėta, kad stokojama sausumos pajėgų jaunesniųjų karininkų mokslinių tyrimų. Moksliniuose sausumos pajėgų tyrimuose dėmesys turėtų būti skiriamas psichologiniams sprendimų priėmimo veiksniams, galintiems apsaugoti karininkus nuo klaidų ir neefektyvių sprendimų karinių užduočių metu. Siekiant nustatyti kuo tikslesnius jaunesniųjų karininkų sprendimų priėmimo karinių imitacinių operacijų situacijose veiksniai, analizuoti naujausių akademinį pasiekimų moksliniai tyrimai. Pasirinkti moksliniai tyrimai, kuriuose tyrinėjamas sėkmingas (akademinį) užduočių atlikimas. Šiame tyrime taip pat analizuotas sėkmingas (karinių) užduočių atlikimas, todėl akademinį pasiekimų tyrimo rezultatai svarbūs siekiant atskleisti jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų, asmenybės bruožų ir saviveiksmingumo sąsajas. Taip pat tokį pasirinkimą lėmė karininkų asmenybės bruožų ir saviveiksmingumo tyrimų stoka.

Aukščiau išvardytos priežastys paskatino tirti jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų karinėse imitacinėse operacijose, saviveiksmingumo ir asmenybės bruožų sąsajas. Šios individualios charakteristikos pasirinktos tirti remiantis teorinėmis saviveiksmingumo prielaidomis [8, 9] ir anksčiau atliktais empiriniais tyrimais [10, 11, 13, 19, 22, 52, 54]. Straipsnio **tikslas** – nustatyti jaunesniųjų karininkų asmenybės bruožų, saviveiksmingumo ir priimamų sprendimų karinėse imitacinėse operacijose sąsajas.

MEDŽIAGA IR METODAI

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 129 jaunesnieji karininkai. Empirinis tyrimas vykdytas Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Marijampolės ir Alytaus apskrityse. Anketos buvo pildomos daliniuose, neatitraukiant tiriamųjų nuo skubių ir svarbių užduočių

vykdymo bei gavus dalinio vado ir karininkų sutikimus dalyvauti moksliniame tyrime. Pateiktų anketų pildymas truko apie tris valandas. Tyrimą vykdė keturi krašto apsaugos sistemoje tarnaujantys karo psichologai, turintys 2–10 metų tarnybos patirtį. Tyrimo dalyviai atrinkti netikimybinės (patogiosios) atrankos būdu.

Tyrimo instrumentai. Šiame tyrime naudotos trys metodikos: karininkų saviveiksmingumo, karinių imitacinių operacijų vertinimo ir NEO-FFI skalės.

Karininkų saviveiksmingumo skalė. Jaunesniųjų karininkų saviveiksmingumo skalė skirta karininkų įsitikinimams dėl to, kaip jie gali atlikti bendras, su karine tarnyba susijusias užduotis, įvertinti. Skalė sudaryta iš 17 teiginių. Jaunesniųjų karininkų prašoma įvertinti savo įsitikinimą, kaip gerai jie gali „Vykdyti gynybos užduotį“, „Vykdyti pasalos užduotį“, „Vykdyti stabdymo užduotį“ ir kt. Įsitikinimas vertintas taikant procentinę skalę: 0 – „visiškai negaliu įvykdyti“, 50 – „vidutiniškai galiu įvykdyti“, 100 – „visiškai galiu įvykdyti“. Ši skalė sudaryta straipsnio autorės, remiantis A. Banduros teorija [7, 8], mokslinėje literatūroje aprašytomis rekomendacijomis [3] bei karine literatūra [4, 39].

Skalės vidinis suderinamumas labai aukštas – Kronbacho $\alpha = 0,947$. Išsamesnė informacija apie skalę pateikta 1 lentelėje.

Kaip matyti iš 1 lentelės, skalės duomenų pasiskirstymas statistiškai reikšmingai nutolęs nuo normaliojo skirstinio ($p < 0,001$). Kadangi eksceso ir asimetrijos koeficientų reikšmės yra gana didelės (nepatenka į intervalą nuo $-0,5$ iki $0,5$) ir karininkų saviveiksmingumo skalės duomenys stipriai nutolę nuo normaliojo skirstinio, šiems rezultatams skaičiuoti naudoti neparametrinės statistikos kriterijai.

Karinių imitacinių operacijų vertinimo instrumentas. Karinių imitacinių operacijų vertinimo instrumentas skirtas jaunesniųjų karininkų priimamo sprendimo efektyvumui įvertinti. Tam, kad būtų galima įvertinti jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų

1 lentelė. Karininkų saviveiksmingumo skalė: vidinis suderinamumas, Šapiro ir Vilko testas, vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, asimetrijos ir eksceso koeficientai

	Kronbacho α (N = 130)	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Šapiro ir Vilko testas	Asimetrijos koeficientas	Eksceso koeficientas
Karininkų saviveiksmingumo skalė	0,947	86,92	12,36	D = 0,854 p < 0,001	-1,393	2,199

efektyvumą, visas karines operacijas, sudarančias šį instrumentą, (10 karinių operacijų) vertino ekspertai. Ekspertų atsakymų sutapimas vertintas remiantis Kendalo konkordacijos koeficientu. Ekspertų atsakymai sutapo priimant sprendimus pirmoje ($W = 0,97$), antroje ($W = 0,86$), trečioje ($W = 0,95$), ketvirtoje ($W = 0,95$), penktoje ($W = 0,95$), šeštoje ($W = 0,97$), septintoje ($W = 0,95$), aštuntoje ($W = 0,99$), devintoje ($W = 0,95$), dešimtoje ($W = 0,98$) karinėse imitacinėse operacinėse situacijose. Kendalo konkordacijos koeficientai (W) rodė aukštą ekspertų ($N = 3$) priimtų sprendimų sutapimą visose karinėse operacijose [6, 20]. Atlikus ekspertų priimtų sprendimų vertinimą tikrinta, kaip jaunesniųjų karininkų sprendimai nutolę nuo ekspertinių sprendimų. Kiekvienos karinės imitacinės operacijos metu priimamo sprendimo efektyvumas (vertinimo tikslumas) apibrėžtas kaip lygis, kurio atlikties rezultatai atitiko ekspertų vertinimą. Efektyvus karininko sprendimas yra sprendimas, kuris ekspertų sprendimą atitiko penkiasdešimt vieną ir daugiau procentų. Neefektyvus karininko sprendimas yra toks sprendimas, kuris eksperto sprendimą atitiko penkiasdešimt ir mažiau procentų. Pagal šioje metodikoje pateiktą instrukciją jaunesnieji karininkai, priimdami sprendimą karinėje imitacinėje operacijoje, vertino (rangavo pagal svarbumą sėkmės požiūriu) pateiktus karinės imitacinės operacijos veiksnys. Pirmas karinės užduoties veiksnys rangavimo lentelėje įvardytas kaip svarbiausias veiksnys užduoties sėkmei, penktas karinės užduoties veiksnys – kaip vidutiniškai svarbus veiksnys užduoties sėkmei, dešimtas karinės užduoties veiksnys – mažiausiai svarbus veiksnys užduoties sėkmei. Tarpiniai rangavimo lentelės veiksniai vertinti atitinkamai.

Karinių imitacinių operacijų vertinimo instrumentą sudarė gynybinės operacijos. Karininkai, vykdydami operacijas, privalo ginti konkrečius objektus, teritorijas ar institucijas, susijusias su valstybingumo išsaugojimu. Karinių imitacinių operacijų pavadinimai pateikti 2 lentelėje.

Šis instrumentas sudarytas straipsnio autorės, remiantis padalinių valdymo procedūromis [38], 2018 m. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Valstybės saugumo departamento pateiktu grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimu [45], mokslinėje literatūroje aprašytais rekomendacijomis [3]. Kadangi Lietuvos valstybės doktrina yra gynybinė, karinės imitacinės operacijų situacijos sudarytos atsižvelgiant ir į karinę doktriną [39].

NEO-FFI klausimynas. NEO-FFI klausimynas (NEO penkių veiksnių inventorių) skirtas vertinti

svarbiausiems asmenybės bruožams: neurotizmui, ekstraversijai, sutarumui, atvirumui patirčiai ir sąmoningumui. Klausimyną sudaro 60 teiginių. Teiginiai suskirstyti į 5 skales po 12 teiginių [14, 33]. NEO-FFI klausimyno Kronbacho alfa koeficientai: sąmoningumo skalės – 0,678; neurotiškumo skalės – 0,679; ekstravertiškumo skalės – 0,630; atvirumo skalės – 0,180; sutarumo skalės – 0,615. Visos skalės, išskyrus atvirumo skalę, pasižymi pakankamu vidiniu suderinamumu [15]. Kadangi atvirumo skalės vidinis suderinamumas yra per žemas, ji nenaudota tyrime. Žemiau pateikti penkių asmenybės bruožų, vertintų remiantis NEO-FFI klausimynu, apibūdinimai.

Neurotiškumas. Neurotiškumas apibrėžiamas kaip asmens bendra tendencija patirti neigiamus jausmus ir emocijas. Asmenys, pasižymintys aukštu neurotiškumo lygmeniu, linkę labai dažnai patirti baimę, gėdą, liūdesį ar išgyventi pyktį, kaltę ir pasibjaurėjimą. Šie asmenys labai greitai patiria įtampą ir negali sukontroliuoti savo impulsų [14, 33].

Ekstravertiškumas. Ekstravertai apibūdinami kaip visuomeniški, draugiški, atkaklūs ir aktyvūs. Taip pat ekstravertai pasižymi stimuliacijos poreikiu, aktyvia veikla ir teigiamomis emocijomis [14, 43].

Atvirumas patyrimui. Asmenys, pasižymintys aukštesniu atvirumo patyrimui lygmeniu, apibūdinami kaip atviri patyrimui dėl paties patyrimo, yra laktos vaizduotės, daug dėmesio skiria jausmams ir vidiniam pasauliui. Asmenys, pasižymintys žemesniu atvirumo patyrimui lygmeniu, yra konservatyvūs [14, 43].

Sutarumas. Aukštesniu sutarumo lygmeniu pasižymintys asmenys yra altruistai, užjaučiantys kitus, linkę padėti kitiems ir tiki, kad tuomet, kai jiems paties reikės pagalbos, kiti taip pat padės. O asmenys, pasižymintys žemu sutarumo lygmeniu, yra kontroliuojantys, priešiški ir egocentiški. Žemu sutarumo lygmeniu pasižymintiems asmenims būdingas aukšto emocinio susijaudinimo lygmuo, todėl jiems sudėtinga nusiraminti netikėtose situacijose [14, 43].

Sąmoningumas. Aukštesnio sąmoningumo lygmenis žmonės yra siekiantys tikslų, ryžtingi ir atkaklūs. Taip pat tokie asmenys pasižymi gera savikontrolė ir geba atsispirti impulsams [14, 43].

Statistinė analizė. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojantis SPSS 25.0 programos paketu (angl. *Statistical Package for the Social Sciences*). Ekspertų suderinamumui vertinti taikyti Kendalo konkordacijos koeficientas, Šapiro ir Vilko testas, asimetricijos ir eksceso koeficientai, Spirmeno koreliacijos koeficientas, Mano ir Vitnio kriterijus, apskaičiuoti Kronbacho alfa koeficientai.

REZULTATAI

Tiriamieji. Iš viso tyrime dalyvavo 129 karininkai. 30 (22,7 proc.) tyrime dalyvavusių karininkų turėjo leitenanto karinį laipsnį, 25 (18,9 proc.) karininkai – vyresniojo leitenanto karinį laipsnį, o 74 (56,1 proc.) respondentams buvo suteiktas kapitono karinis laipsnis. Tyrimo dalyvių amžius buvo nuo 22 iki 43 metų, amžiaus vidurkis – 31,1 (SN = 5,3) metų, vidutinis tarnybos laikotarpis – 10,35 (SN = 6,01) metų.

Siekiant nustatyti jaunesniųjų karininkų priimamų sprendimų karinėse imitacinėse operacijų situacijose ir saviveiksmingumo sąsajas apskaičiuota koreliacija tarp šių kintamųjų (Spirmeno koreliacijos koeficientas). Nustatyta, kad, karininkų saviveiksmingumo lygiui didėjant, didėja ir jų priimamų sprendimų efektyvumas ($r = 0,33$; $p \leq 0,001$). Taip pat siekiant nustatyti tyrimo dalyvių priimamų sprendimų karinėse imitacinėse operacijų situacijose ir asmenybės bruožų sąsajas apskaičiuotos koreliacijos tarp šių kintamųjų (Spirmeno koreliacijos koeficientas). Nustatyta teigiama koreliacija tarp ekstravertiškumo ir karininkų priimamų sprendimų ($r = 0,18$; $p \leq 0,05$), taip pat tarp sąmoningumo ir karininkų priimamų sprendimų karinėse imitacinėse operacijose ($r = 0,40$; $p \leq 0,001$). Be to, gauta neigiama koreliacija tarp sutarumo ir saviveiksmingumo ($r = -0,33$; $p \leq 0,001$) bei teigiama koreliacija tarp sąmoningumo ir saviveiksmingumo ($r = 0,38$; $p \leq 0,001$).

Siekiant išsiaiškinti, kokiose konkrečiose karinėse situacijose saviveiksmingumu pasižymintys karininkai priima efektyvius sprendimus, apskaičiuoti vidutiniai rangai (Mano ir Vitnio kriterijus). 2 lentelėje matyti, jog statistiškai reikšmingi skirtumai tarp

2 lentelė. Efektyvius ir neefektyvius sprendimus priimančių karininkų saviveiksmingumo vidurkių palyginimas

	Karinių imitacinių operacijų pavadinimai	Efektyvūs sprendimai		Neefektyvūs sprendimai		P
		N	Vidutiniai rangai	N	Vidutiniai rangai	$p \leq 0,05$
Saviveiksmingumas	„Prezidentūra“	46	67,42	83	63,66	0,11
	„Civiliai“	49	73,57	80	56,85	0,01
	„Pajūris“	47	78,40	82	57,57	0,01
	„Tarša“	46	79,95	83	57,59	0,01
	„Oras“	45	70,74	84	62,63	0,06
	„Institucija“	48	73,90	81	58,38	0,01
	„Oro uostas“	46	67,37	83	64,48	0,53
	„Susisiekimas“	44	72,76	85	60,70	0,01
	„Jūra“	44	74,52	85	60,56	0,01
	„Žinios“	45	69,60	84	63,26	0,18

pagrindinių tyrimo kintamųjų nustatyti šešiose iš dešimties karinėse imitacinėse operacijų situacijose: civilių, pajūrio, taršos, institucijos, susisiekimo, jūros. Likusiose karinėse imitacinėse operacijų situacijose nenustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp karininkų saviveiksmingumo ir priimtų efektyvių ir neefektyvių sprendimų (žr. 2 lentelę).

Taip pat siekiant išsiaiškinti, kokiose konkrečiose karinėse situacijose ekstravertiškumu ir sąmoningumu pasižymintys karininkai priima efektyvius sprendimus, apskaičiuoti vidutiniai rangai (Mano ir Vitnio kriterijus). Gauti statistiškai reikšmingi skirtumai devyniose iš dešimties karinių imitacinių operacijų situacijų. 3 lentelėje pateikti tik statistiškai reikšmingi skirtumai tarp karininkų asmenybės bruožų ir priimtų sprendimų. Devyniose karinėse imitacinėse operacijų situacijose nustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp karininkų sąmoningumo ir jų priimtų sprendimų. Taip pat dviejose (5-oje karinėje imitacinėje operacijoje „Oras“ ir 7-oje karinėje imitacinėje operacijoje „Oro uostas“, žr. 3 lentelę) karinėse imitacinėse operacijų situacijose nustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp karininkų ekstravertiškumo ir jų priimtų sprendimų.

Šiuo tyrimu siekta nustatyti ne tik karines operacijas, kuriose karininkai priima efektyvius sprendimus, bet ir išsiaiškinti, kokius konkrečius veiksnius karininkai, pasižymintys sąmoningumu ir ekstravertiškumu, priimdami sprendimus įvertina teisingai. 4 lentelėje pateikti tik statistiškai reikšmingi skirtumai tarp efektyvių ir neefektyvių sprendimus priimančių

3 lentelė. Efektyvius ir neefektyvius sprendimus priimančių karininkų sąmoningumo ir ekstravertiškumo vidurkių palyginimas

Asmenybės bruožai	Karinių imitacinių operacijų pavadinimai	Efektyvūs sprendimai		Neefektyvūs sprendimai		P
		N	Vidutiniai rangai	N	Vidutiniai rangai	$p \leq 0,05$
Sąmoningumas	„Prezidentūra“	114	67,39	15	46,83	0,04
Sąmoningumas	„Civiliai“	52	72,55	77	57,05	0,01
Sąmoningumas	„Pajūris“	36	78,39	93	59,82	0,01
Sąmoningumas	„Tarša“	106	70,18	23	42,55	0,01
Sąmoningumas	„Oras“	59	75,86	70	57,90	0,01
Ekstravertiškumas	„Institucija“	54	76,24	75	57,63	0,01
Sąmoningumas	„Oro uostas“	53	75,43	76	56,33	0,01
Sąmoningumas	„Oro uostas“	98	72,35	31	38,12	0,01
Ekstravertiškumas	„Oro uostas“	103	77,31	26	52,23	0,04
Sąmoningumas	„Susisiekimas“	48	74,52	81	59,36	0,02
Sąmoningumas	„Jūra“	50	78,89	79	57,40	0,01

Lentelėje pateikti tik statistiškai reikšmingi skirtumai ($p \leq \alpha$; $\alpha = 0,05$).

4 lentelė. Efektyvius ir neefektyvius sprendimus (pagal konkrečius veiksnius) priimančių karininkų sąmoningumo ir ekstravertiškumo vidurkių palyginimas

Asmenybės bruožai	Karinių imitacinių operacijų veiksniai	Efektyvūs sprendimai		Neefektyvūs sprendimai		p p ≤ 0,05
		N	Vidutiniai rangai	N	Vidutiniai rangai	
Ekstravertiškumas	Savų pajėgų galimybės	35	76,19	94	61,56	0,02
Ekstravertiškumas	Priešo galimybės	20	90,28	109	61,00	0,01
Sąmoningumas	Įtaka ir žala civiliams	25	99,18	104	59,38	0,01
Ekstravertiškumas	Savų pajėgų moralė	28	79,43	101	61,68	0,02
Sąmoningumas	CBRB* ginklo panaudojimo galimybė	112	68,41	17	81,00	0,02
Ekstravertiškumas	Vietovė	37	87,58	92	56,72	0,01
Sąmoningumas	Paros metas	42	83,43	87	58,37	0,01
Ekstravertiškumas	Paros metas	32	78,16	97	61,54	0,03
Sąmoningumas	Oro sąlygos	39	83,57	90	58,04	0,01
Sąmoningumas	Turimas laikas iki užduoties vykdymo pradžios	21	81,00	108	62,51	0,03
Sąmoningumas	Įtaka ir galima žala infrastruktūrai	30	89,77	99	58,22	0,01
Sąmoningumas	Įtaka ir galima žala infrastruktūrai	23	48,02	106	69,22	0,01

Lentelėje pateikti tik statistiškai reikšmingi skirtumai ($p \leq \alpha$; $\alpha = 0,05$).

*CBRB – cheminiai, biologiniai, radiaciniai ir branduoliniai ginklai.

karininkų grupių. Duomenys rodo, kad aukštesnio sąmoningumo lygmens karininkai teisingai įvertina šiuos veiksnius: priešų galimybes, savų pajėgų moralę, CBRB ginklo panaudojimo galimybę, paros metą, oro sąlygas, turimą laiką iki užduoties vykdymo pradžios, įtaką ir galimą žalą infrastruktūrai. O ekstravertiškumu pasižymintys karininkai teisingai įvertina penkis veiksnius: savų pajėgų galimybes, priešų galimybes, įtaką ir žalą civiliams, savų pajėgų moralę ir vietovę.

Patikrinus karininkų asmenybės bruožų, savi-veiksmingumo ir priimtų sprendimų sąsajas, nuspręsta tarpusavyje palyginti skirtingą karinį laipsnį ir tarnybos patirtį (stažą) turinčius įvairaus amžiaus karininkus. Šie rezultatai galėtų padėti atsakyti į klausimą, ar didesnę tarnybos patirtį (stažą), aukštesnį laipsnį turintys vyresni karininkai priima efektyvesnius sprendimus. Karininkų laipsniai kariuomenėje stipriai susiję su patirtimi bei pasiekimais ir iš dalies su tarnybos trukme.

5 lentelė. Karininkų amžiaus, tarnybos patirties, karinio laipsnio ir priimamų sprendimų vidurkiai bei standartiniai nuokrypiai

	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	1	2	3	4
1. Amžius	31,05	5,26	–	0,78*	0,91*	–0,18
2. Karinis laipsnis	2,35	0,83	0,78*	–	0,80*	0,23*
3. Tarnybos patirtis	10,29	5,91	0,91*	0,80*	–	0,11
4. Karinės imitacinės operacijos	5,15	2,19	–0,18	0,23*	0,11	–

* Koreliacija statistiškai reikšminga, kai $p < 0,01$.

Siekta išsiaiškinti, ar sociodemografiniai veiksniai susiję su sprendimo klaidomis karinėse imitacinėse operacijose. Visų pirma buvo skaičiuojami Spirmeno koreliacijos koeficientai, taip pat kiekvieno kintamojo vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (5 lentelė).

5 lentelėje pateiktos koreliacijos tarp aukščiau išvardytų kintamųjų. Kaip matyti iš 5 lentelėje pateiktų duomenų, tik vienas iš matuotų kintamųjų (karinis laipsnis) statistiškai reikšmingai susijęs su sprendimo ypatumais. Statistiškai reikšmingo ryšio nenustatyta tarp karininkų amžiaus ir sprendimo klaidų, taip pat tarp karininkų tarnybos stažo ir sprendimo klaidų.

Toliau siekta išsiaiškinti, kokiose konkrečiose karinėse imitacinėse operacijose žemesnį laipsnį turintys karininkai daro sprendimo klaidų. Apskaičiuoti vidutiniai rangai (Mano ir Vitnio kriterijus). 6 lentelėje matyti, jog statistiškai reikšmingų skirtumų tarp pagrindinių tyrimo kintamųjų nustatyta šešiose iš dešimties karinėse imitacinėse operacijose. Likusiose karinėse imitacinėse operacijose nenustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp karinio laipsnio ir priimtų sprendimų (žr. 6 lentelę).

Gauti rezultatai rodo, kad karinis laipsnis susijęs su sprendimo klaidomis imitacinėse operacijose „Prezidentūra“, „Civiliai“, „Institucija“, „Oro uostas“, „Jūra“ ir „Žinios“. Žemesnį karinį laipsnį turintys karininkai karinėse imitacinėse operacijose, kurios susijusios su valstybingumu, civiliais ir svarbių objektų saugojimu, daro daugiau sprendimo klaidų, lyginant su aukštesnio laipsnio karininkais. Karinis laipsnis nesusijęs su sprendimo klaidomis

6 lentelė. Efektyvius, neefektyvius sprendimus priimančių karininkų (sprendimo klaidų) ir karinio laipsnio vidurkių palyginimas

	Karinių imitacinių operacijų pavadinimai	Efektyvūs sprendimai		Neefektyvūs sprendimai		P p ≤ 0,05
		N	Vidutiniai rangai	N	Vidutiniai rangai	
Karinis laipsnis	„Prezidentūra“	61	72,60	68	58,18	0,01
	„Civiliai“	51	77,18	78	57,04	0,01
	„Pajūris“	68	68,64	61	60,94	0,18
	„Tarša“	69	69,24	60	60,13	0,11
	„Oras“	94	76,30	35	58,83	0,19
	„Institucija“	78	72,90	51	52,91	0,01
	„Oro uostas“	52	74,00	77	58,92	0,01
	„Susisiekimas“	70	68,66	59	60,65	0,17
	„Jūra“	49	74,46	80	59,21	0,01
	„Žinios“	61	72,16	68	58,58	0,02

tose karinėse operacijose, kurios labiau susijusios su susisiekimo objektais ir jų gynyba sudėtingomis oro sąlygomis (likusių šešių imitacinių operacijų aprašymuose neminimos labai sudėtingos oro sąlygos). Realios pratybos vyksta nesudėtingomis oro sąlygomis, galbūt todėl karinis laipsnis nesusijęs su šiuo kintamuoju priimant sprendimus. Karininkams oro sąlygos nėra prioritetas karinės imitacinės operacijos vykdymo veiksnys. Vis dėlto, kaip rodo ekspertinis vertinimas, oro sąlygos gali būti lemiamas veiksnys vykdant operaciją.

Gauti rezultatai rodo, jog karinis laipsnis susijęs su sprendimo klaidomis. Nustatyta statistiškai reikšminga koreliacija tarp karinio laipsnio ir sprendimo priėmimo, tačiau koreliacinis ryšys buvo silpnas ($r = 2,3$; $p < 0,01$). Šešiose iš dešimties karinėse imitacinėse operacijose žemesnis karinis laipsnis susijęs su sprendimo klaidomis, išskyrus tas situacijas, kai buvo labai sudėtingos oro sąlygos. Tokiose karinėse operacijose tiek žemesnį, tiek aukštesnį laipsnį turintys karininkai vienodai dažnai daro sprendimo klaidų.

REZULTATŲ APTARIMAS

Patirta nesėkmė karinio konflikto metu lemia didžiulius žmoniškumus ir materialius valstybės išteklių praradimus, todėl šiame darbe analizuotos karininkų individualios charakteristikos, susijusios su efektyviais karybos sprendimais.

Šio tyrimo tikslas keltas remiantis teorinėmis saviveiksmingumo prielaidomis [8, 9] ir ankstesnių tyrimų rezultatais [10, 11, 13, 19, 22, 52, 54]. Viena dalis gautų rezultatų iš dalies patvirtina ankstesniųjų

tyrimų [11, 52] rezultatus (ne karininkų imties), kita dalis rezultatų yra visiškai nauja.

Pirmiausia tikrinta, ar karininkų priimami sprendimai susiję su saviveiksmingumu. Nustatyta, jog, didėjant karininkų saviveiksmingumui, taip pat didėja ir jų priimamų sprendimų efektyvumas. Šie rezultatai sutapo su tam tikrų ankstesnių tyrimų [11, 52] autorių teiginiais. Siekiant išsiaiškinti, kokiose konkrečiose karinėse situacijose saviveiksmingumu pasižymintys karininkai priima efektyvius sprendimus, gauti visiškai nauji rezultatai. Jie rodo, kad kuo aukštesniu saviveiksmingumu lygiu pasižymi karininkai, tuo efektyvesnius sprendimus jie priima situacijose, kurios susijusios su valstybingumo išsaugojimu (pavyzdžiui, valstybės gyventojų, valdymo institucijų ar valstybės sienų). Tačiau tose karinėse situacijose, kurios susijusios su susisiekimo objektų gynyba, karininkų saviveiksmingumo lygis tiek priimant efektyvius, tiek ir neefektyvius sprendimus panašus. Tai reiškia, kad karininkai priima geresnius sprendimus tik tose karinėse situacijose, kurios susijusios su valstybingumo išsaugojimu. Vadinasi, karininkų sprendimo efektyvumas didėja tada, kai suprantama, jog valstybei gali grėsti sunaikinimas.

Toliau tikrinta, ar karininkų priimami sprendimai susiję su asmenybės bruožais. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog karininkai, pasižymintys sąmoningumu ir ekstravertiškumu, priima efektyvesnius sprendimus. Gautus rezultatus galima interpretuoti remiantis ankstesnių tyrimų autorių teiginiais. Pavyzdžiui, efektyvių sprendimų ir ekstraversijos sąsajas galima paaiškinti tuo, kad ekstravertai iš esmės labiau linkę domėtis aplinka, būti aktyvūs ir visuomeniški, todėl jiems dažniau tenka bendrauti su žmonėmis ir priimti efektyvius sprendimus įvairiose situacijose: tiek rutininėse, tiek ir ekstremaliose [13, 14, 33, 52]. Efektyvių sprendimų ir sąmoningumo sąsajas galima paaiškinti elgesiu ir savybėmis, kurios būdingos aukštu sąmoningumo lygmeniu pasižymintiems žmonėms. Aukštesnio sąmoningumo lygmens žmonės yra siekiantys tikslų, ryžtingi ir atkaklūs. Taip pat tokie asmenys pasižymi gera savikontrolė ir geba atsispirti impulsams. Tyrimai rodo, kad aukštesnis sąmoningumo lygmuo siejamas su pasiekimais profesinėje ir akademinėje srityje bei patikimumu ir elgesio punktualumu [14, 43]. Siekta išsiaiškinti, kokiose konkrečiose karinėse situacijose ekstravertiškumu ir sąmoningumu pasižymintys karininkai priima efektyvius sprendimus. Gauti visiškai nauji rezultatai, rodantys, kad kuo aukštesniu

sąmoningumu pasižymi karininkai, tuo įvairesnėse karinėse situacijose (tiek susijusiose su valstybingumo išsaugojimu, tiek ir su objektų gynyba) jie priima efektyvesnius sprendimus. O karininkai, pasižymintys aukštu ekstravertiškumo lygiu, priima efektyvius sprendimus situacijose, susijusiose tik su oro objektų ir oro erdvės gynyba. Tai reiškia, kad karininkų sąmoningumo lygis, lyginant su kitais asmenybės bruožais, yra svarbiausias kintamasis priimant efektyvius sprendimus.

Tyrimu taip pat siekta išsiaiškinti, kokius konkrečius karinių imitacinių operacijų veiksmus karininkai, pasižymintys sąmoningumu ir ekstravertiškumu, įvertina teisingai. Gauti nauji rezultatai rodo, kad ekstravertiškumu pasižymintys karininkai priima efektyvesnius sprendimus vertindami karinės imitacinės operacijos veiksmus, susijusius su savų pajėgų galimybėmis ir žala civiliams žmonėms. Šiuos rezultatus galime paaiškinti ekstravertams būdingu visuomeniškumu ir draugiškumu. Tai reiškia, kad tiriamieji, pasižymintys aukštu ekstravertiškumu, teisingiau vertina veiksmus, susijusius su žala civiliams (visuomeniškumu) ir savo pajėgų išsaugojimu (draugiškumu) [14, 33]. Taip pat gauti nauji rezultatai rodo, kad aukštesnio sąmoningumo lygmens karininkai priima efektyvesnius sprendimus vertindami karinės operacijos veiksmus, susijusius su priešų galimybėmis, žala infrastruktūrai ir turimais laiko ištekliams. Šiuos rezultatus galime paaiškinti aukštu sąmoningumu pasižyminčių asmenų savybėmis (ryžtingumu, atkaklumu, tikslų siekimu, gera savikontrolė ir gebėjimu atsispirti impulsams). Tiriamieji, pasižymintys aukštu sąmoningumu, teisingiau vertina veiksmus, susijusius su apdairumu, pareigingumu ir tikslo siekimu [14, 33].

Tyrimė nuspėta tarpusavyje palyginti skirtingą karinį laipsnį, tarnybos patirtį (stažą) turinčius įvairaus amžiaus karininkus. Šie rezultatai galėtų padėti atsakyti į klausimą, ar didesnę tarnybos patirtį (stažą), aukštesnį laipsnį turintys vyresni karininkai priima efektyvesnius sprendimus. Gauti rezultatai rodo, kad tik karinis laipsnis susijęs su sprendimų efektyvumu. Šiuos rezultatus galime paaiškinti tuo, kad karininkų laipsniai kariuomenėje stipriai susiję su patirtimi bei pasiekimais. Karininkams suteikiamas aukštesnis laipsnis ištarnavus tam tikrą laikotarpį ir pabaigus tam tikrus kursus bei atitinkant kitus reikalavimus (pavyzdžiui, užsienio kalbos mokėjimo lygį). Suprantama, jog aukštesnį laipsnį turintys karininkai daro mažiau sprendimo klaidų.

Apibendrinant galima sakyti, kad jaunesnieji karininkai, pasižymintys aukštu saviveiksmingumu ir sąmoningumu bei ekstraversija, karinių imitacinių operacijų metu priima efektyvesnius sprendimus. Be to, gauti visiškai nauji rezultatai, kurie rodo, kad kuo aukštesniu saviveiksmingumo lygiu pasižymi karininkai, tuo efektyvesnius sprendimus jie priima karinėse situacijose, kurios susijusios su valstybingumo išsaugojimu.

Ribotumai ir gairės tolesniems tyrimams. Vienas šio tyrimo ribotumo aspektų yra tai, kad aprašytos situacijos apima karines operacijas, kurias karininkai atlieka teritorijoje, panašioje į Lietuvos valstybės teritoriją. Antras ribotumas – turimas tiriamųjų skaičius. Ateityje būtų naudinga atlikti analogišką tyrimą, kurio metu karininkai būtų tiriami didelio nuovargio ir miego trūkumo sąlygomis. Tokio tyrimo tikslas – išsiaiškinti, ar keičiasi karininkų individualių charakteristikų reikšmės, lyginant su šio tyrimo rezultatais. Šiame tyrime gauti nauji rezultatai gali būti pritaikyti rengiant karininkus, štabų mokymų metu bei kuriant naujas karinių darbuotojų atrankos sistemas.

IŠVADOS

1. Aukštesniu saviveiksmingumu pasižymintys karininkai priima efektyvesnius sprendimus karinėse imitacinėse operacijose, kurios susijusios su valstybingumo išsaugojimu (pavyzdžiui, valstybės gyventojų, valdymo institucijų ar valstybės sienų).
2. Karininkai, pasižymintys didesniu ekstravertiškumu, priima efektyvesnius sprendimus karinėse imitacinėse operacijose, kurios susijusios su objektų gynyba, savų pajėgų galimybių ir žalos civiliams vertinimu.
3. Aukštesnio sąmoningumo lygmens karininkai priima efektyvesnius sprendimus tiek situacijose, susijusiose su valstybingumo išsaugojimu, tiek ir su objektų gynyba. Taip pat šie karininkai priima efektyvesnius sprendimus vertindami karinės operacijos veiksmus, susijusius su priešų galimybėmis, žala infrastruktūrai ir turimais laiko ištekliams.
4. Jaunesniųjų karininkų sąmoningumo lygis, lyginant su kitais asmenybės bruožais, yra svarbesnis efektyvių sprendimų priėmimo kintamasis. Taip pat reikšmingas sprendimo priėmimo imitacinėse (tikėtina, ir realiose) karinėse operacijose veiksnys yra saviveiksmingumas.

Straipsnis gautas 2018-07-23, priimtas 2018-08-28

Literatūra

1. Adrian AL, Adler AB, Thomas JL, Britt TW. Integrating new soldiers: The role of leaders and unit members. *Military Psychology*. 2018;30(2):131-141.
2. Allik S. How to Build up ORA Capability in Support of Military Decision Making. Experiences and Challenges. 11th Annual Operations Research and Analysis Conference. London, UK, 2-3 October, 2017.
3. Armstrong M, Taylor S. *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. London: Kogan, 2017.
4. Army Tactics, Techniques, and Procedures. ATTP 5-0.1 Commander and Staff officer Guide, United State Government. US Army, 2011;4-40.
5. Banks AP, Dhimi MK. Normative and Descriptive Models of Military Decisions to Deploy Precision Strike Capabilities. *American Psychology Association*. 2014;26(1):33-43.
6. Berry LM. *Employee Selection*. Belmont, CA: Wadsworth.Thomson, 2003.
7. Bandura A. The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Clinical and Social Psychology*. 1986;4:359-373.
8. Bandura A. Social Cognitive Theory in Cultural Context. *Applied Psychology*. 2002;51(2):269-290.
9. Bandura A, Wood RE. Effect of perceived controllability and performance standards on self-regulation of complex decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989;56:805-814.
10. Caprara GV, Vecchione M, Alessandri G, Gerbino M, Barbaranelli C. The contribution of personality traits and self-efficacy beliefs to academic achievement: A longitudinal study. *British Journal of Educational Psychology*. 2011;81:78-96.
11. Caprara GV, Vecchione M. Personality determinants of political participation: The contribution of traits and self-efficacy beliefs. *Personality and Individual Differences*. 2009;46(4):487-492.
12. Chappelle WL, Novy PL, Sowin W, Thompson WT. NEO PI-R Normative Personality Data That Distinguish U.S. Air Force Female Pilots. *Military Psychology*. 2010;22(2):158-175.
13. Chang M, Lee T, Lung F. Personality characteristics of fighter pilots and ground personnel. *Military Psychology*. 2018;30(1):70-78.
14. Costa PT, McCrae RR. Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R™) and NEO Five – Factor Inventory (NEO-FFI). Florida: PAR, 1992.
15. Čekanavičius V, Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2004.
16. Dan N, Roxan T. Student service members/veterans' mental health: Who is at a greater risk for posttraumatic stress symptoms on college campuses? *Military Psychology*. 2015;27(4):223-231.
17. Department of the Army. FM-5-0 The Operations Process. Washington, DC, USA: U.S. Army Publishing Agency, 2010.
18. Davis C, Patte K, Tweed S, Curtis C. Personality traits associated with decision-making deficits. *Personality and Individual Differences*. 2007;42(2):279-290.
19. Ebstrup JF, Eplöv LF. Association between the Five Factor personality traits and perceived stress: is the effect mediated by general self-efficacy? *Anxiety, Stress, & Coping*. 2011;24(4):407-419.
20. Farr JL, Tippins NT. *Handbook of Employee Selection*. Routledge: Taylor and Francis Group. New Yourk, 2010.
21. Frederiks ER, Stenner K, Hobman V. Household energy use: Applying behavioural economics to understand consumer decision-making and behaviour. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2015;41:1385-1394.
22. Feyter T, Caers R, Vigna C, Berings D. Unraveling the impact of the Big Five personality traits on academic performance: The moderating and mediating effects of self-efficacy and academic motivation. *Personality and Individual Differences*. 2012;22(4):439-448.
23. Gigerenzer G. Bounded rationality: Models of fast and frugal inference. *Swiss Journal of Economics and Statistics*. 1997;133: 201-208.
24. Gigerenzer G, Brighton H. Homo heuristicus: Why Biased Minds Make Better Inferences. *Heuristics. The Foundations of Adaptive Behavior* edited by G. Gigerenzer, R. Hertwig, T. Pachur. Oxford university press, 2011;2-31.
25. Geffen W, Julian TA, Sutch VD. *Metcalf. Science, Technology and Warfare*, 2005.
26. Gruber KA, Kilcullen RN, Iso-Ahola SE. Effects of psychosocial resources on elite soldiers' completion of a demanding military selection program. *Military Psychology*. 2009;21:427-444.
27. Gunia B, Maurice S, LoPresti M, Adler AB. Sleep leadership in high-risk occupations: An investigation of soldiers on peacekeeping and combat missions. *Military Psychology*. 2015;27(4):197-211.
28. Goldstein DG, Gigerenzer G. Models of Ecological Rationality: The Recognition Heuristic. *Psychological Review*. 2002;109:75-90.
29. Hepler TJ, Feltz DL. Take the first heuristic, self-efficacy, and decision-making in sport. *Journal of Experimental Psychology: Applied*. 2012;18(2):154-161.
30. Hughes A, Galbright D, Wight D. Perceived Competence: A Common Core for Self-Efficacy and Self-Concept? *Journal of Personality Assessment*. 2011;93(3):278-289.
31. Kahneman D, Tversky A. Subjective Probability: A Judgment of Representativeness. 1972;3:430-454.
32. Kahneman D. A Perspective judgment and choice: mapping bounded rationality. *American Psychologist*. 2003;58:697-720.
33. Kairys A. Laiko perspektyva: sąsajos su asmenybės bruožais, amžiumi ir lytimi. *Daktaro disertacija*. Vilnius, 2010.
34. Karandikar S, Kapoor H, Fernandes S, Jonason K. Predicting moral decision-making with dark personalities and moral values. *Personality and Individual Differences*, 2018; Available online.
35. Keijser B, Veldhuis G, Rues N. Modeling and Simulation in Support of the Operations Process: Vhallenges and a Novel Implementation. 11th Annual Operations Research and Analysis Conference, London, UK, 2-3 October, 2017.
36. Kjærgaard A, Leon GR, Venables NC, Fink BA. Personality, Personal Values and Growth in Military Special Unit Patrol Teams Operating in a Polar Environment. *Military Psychology*. 2013;25(1):13-22.
37. Kirkcaldy B, Martin T, Eeden P, Trimpop R. Modeling Psychological and Work-Situation Processes that Lead to Traffic and OnSite Accidents. *Disaster Prevention and Management*. 1999;8(5):12-21.
38. LaMarca B. Troop-Leading Procedures: Planning Process. *Engineer*. 2006 January-March;25-28.
39. Lithuanian Military Doctrine. APPROVED BY Chief of Defence of the Republic of Lithuania by the order. 2010;V-193.
40. Linde J, Vis B. Do Politicians Take Risks Like the Rest of Us? An Experimental Test of Prospect Theory Under MPs. *Political Psychology*. 2017;38(1):101-117.
41. McAllister Ch, Mackey J, Jeremy D, Hackney K, Perrewe P. From combat to khakis: An exploratory examination of job stress with veterans. *Military Psychology*. 2015;27(2):93-107.
42. Milardu M. Logistic decision making process inside the military organisation using expert systems. *International conference of scientific paper afases*. 2015 Brasov, 28-30 May.
43. McCrae RR. Personality structure. In: *Personality. Contemporary theory and research*, ed. by V. J. Derlega, B. A. Winstead, W. H. Jones. Belmont: Wadsworth Publishing, 2005;192-217.
44. Nesbitt P, Kennedy Q, Alt JK, Fricker R. Iowa Gambling Task Modified for Military Domain. *Military Psychology*. 2015;27(4):252-260.
45. National Security Threat Assessment. State Security Department of the Republic of Lithuania and Second Investigation Department under the Ministry of National Defence, Vilnius, 2018.
46. Paparone CR. US Army Decision-making: Past, Present and Future, *Military Review*, Headquarters, Department of the Army. 2001;4:34-39.
47. Riaz L, Hunjra AI, Azam R. Impact of Psychological Factors on Investment Decision Making Mediating by Risk Perception: A Conceptual Study. *Middle-East Journal of Scientific Research*. 2012;12(6):789-795.
48. Sams M. Assessing the Tailored Adaptive Personality Assessment System (TAPAS) as an MOS Qualification Instrument. United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2012.
49. Smith CE, Echelbarger M, Gelman SA, Rick SI. Spendthrifts and Tightwads in Childhood: Feelings about Spending Predict Children's Financial Decision Making. *Journal of Behavioral Decision Making*. 2018;31(3):446-460.

50. Solberg OA, Laberg JC, Johnsen BH, Eid J. Predictors of Self Efficacy in a Norwegian Battalion Prior to Deployment in an International Operation. *Military Psychology*. 2005;17(4):299-314.
51. Vartanian O, Mandel DR. *Neuroscience of decision making*. New York, NY: Psychology Press, 2011.
52. Zuffiano A, Alessandri G, Gerbino M, Kanacri BP, Giunta L, Milioni M, Caprara GV. Academic achievement: The unique contribution of self-efficacy beliefs in self-regulated learning beyond intelligence, personality traits, and self-esteem. *Personality and Individual Differences*. 2013;23:158-162.
53. Wagstaff ChR, Leach J. The value of strength-based approaches in SERE and sport psychology. *Military Psychology*. 2015;27(2):65-84.
54. Wijk CH, Meintjes WA. Mental Health and Personality Functioning of Naval Specialists Working in Extreme Environments. *Military Psychology*. 2018;29(6):601-614.

Personality traits, self-efficacy and decision making in imitable military operations of junior officers

Giedrė Ambrulaitienė
Vilnius University

Summary

Aim. The aim of the current study was to investigate the relationship between personality traits, self-efficacy and successful decisions.

Methods. The study that was conducted in 2017 involved 129 officers from different Lithuanian battalions. Three methods were used in this study: Officer Self-Efficacy Scale, Instrument for the Evaluation of Military Simulation Operations and NEO-FFI Questionnaire. Statistical analysis of the data was prepared by using program package „SPSS 25.0“. The results of the study were analyzed using Kendall concordance coefficient, Shapiro-Wilk test, asymmetry and excitec coefficients, Spearman correlation coefficient, Mann-Whitney criteria and Cronbach alpha coefficients.

Results. It has been found that the effectiveness of decisions increases as officers' consciousness, extraversion and self-efficacy increase. There was a negative correlation between agreeableness and self-efficacy and a positive correlation between consciousness and self-efficacy. Statistically significant differences were found between the main study variables in six of ten military situations in the simulation: opponent's capabilities, morale of own forces, possibility of CBRN weapon, daytime, weather conditions, time constrains, possible damage for infrastructure. In

addition, the data shows that officers who are more conscious can more correctly evaluate capabilities of own forces, opponent's capabilities, influence and possible damage to civilians, terrain and morale of own forces. Meanwhile, officers that are more extraverts, can judge more correctly all of ten factors in the military imitative operations situations.

Conclusions. Overall, the decisions taken by junior officers in situations of military imitation operations, the relationship of personality traits and self-efficacy can be concluded that younger officers who are more self-efficacious, conscious and extraverts make decisions that are more effective during military imitations.

Keywords: self-efficacy, officers, extraversion, consciousness, decision making.

Correspondence to Giedrė Ambrulaitienė
Vilnius University
Universiteto str. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lithuania
E-mail: giedreambrulaitiene@gmail.com

Received 23 July 2018,
accepted 28 August 2018